

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2025 – Volume 34, Issue 2, pp. 69–74
<https://doi.org/10.54431/jsi.872>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Hanze University of Applied Sciences /

NHL Stenden University of Applied Sciences

Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a

Creative Commons Attribution-Noncommercial-No

Derivative Works 3.0 Netherlands License

Quita Muis. “Who are those people?” Causes and
Consequences of Polarization in the Schooled Society,
Open Press Tilburg University, 2024, pp 272, ISBN 978-
94-037-5409-3

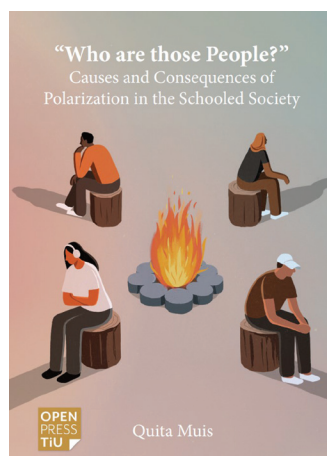
BOOKS

STEF DINGEMANS

Stef Dingemans werkt als docent sociale studies aan de Fontys te Eindhoven waar hij voornamelijk theoretische vakken zoals sociologie en burgerschap verzorgt of studenten begeleidt met (praktijkgericht) onderzoek. Daarbij werkt hij als onderzoeker binnen het lectoraat sociale veerkracht waarin hij zich bezighoudt met polarisatie en samenlevingsopbouw. Tegelijkertijd werkt hij aan een proefschrift aan de Universiteit van Utrecht. Dit richt zich op community engaged learning (CEL) (een vorm van gemeenschapsleren) en diens relatie met maatschappelijke en politieke betrokkenheid binnen het sociaal werk. E-mail: s.dingemans@fontys.nl & s.dingemans@uu.nl

INLEIDING

Afgelopen jaar verdedigde Quita Muis met succes haar proefschrift “Who are those people?” Causes and Consequences of Polarization in the Schooled Society aan de Universiteit van Tilburg. Haar timing was uitmuntend, met een aanzwellende (media)aandacht voor polariserende onderwerpen die in de samenleving breed werden uitgemeten, bediscussieerd en bevochten. Immers, je hoeft maar de krant op te slaan of je social media feeds te openen om sterk uiteenlopende perspectieven te lezen over asiel en migratie, klimaatprotesten, de situatie in Israël – Palestina, de oorlog in Oekraïne en zelfs de verkiezing van het woord

BOOKS

van jaar (2024) door de Van Dale. Doordat de verkiezing ontaardde in een heftige verbale discussie tussen groepen voelde de organisatie zich genoodzaakt om de verkiezing te stoppen en zelf een woord te kiezen. Je raadt het al, het woord van 2024 was: Polarisatie.

Het proefschrift van Quita Muis komt uiterst gelegen om orde te scheppen in de chaos van dit concept. Want buiten de vraag die Muis al opwerpt in haar titel (wie) bracht ze in kaart wat polarisatie is (wat) en wat de voedingsbodem is (waarom). Het onderzoek van Muis is gericht op Europa met een focus op Nederland en is toegespitst op het in kaart brengen van verschillende vormen van polarisatie onder opleidingsgroepen (1), onder sociale identiteitsgroepen en geboortecohorten (2) en op de relatie tussen polarisatie en democratie (3). De kern van haar proefschrift richt zich op het duiden van de rol van sociale identificatie binnen polarisatieprocessen in Europa.

SAMENVATTING

Een vereenvoudigde visie op polarisatie spreekt over wij-zij denken, een dualistische tegenstelling tussen groepen, gemeenschappen, landen of anderszins gevormde groepen of cohorten. Polarisatie gaat in die zin over de mate van onenigheid, die zich in talloze vormen kan uiten zoals attitudes, meningen, standpunten, geloofsovertuigingen, voorkeuren, waarden of ideologieën. Het proefschrift van Muis richt zich op het duiden van *attitudinale polarisatie* (wat) die ze koppelt aan groepen (cohorten); verschillende opleidingsgroepen, sociale identiteitsgroepen en geboortecohorten (wie). Muis laat de verschillen die er zijn in de mate van polarisatie tussen verschillende opleidingsniveaus, identiteiten of leeftijden.

De reden hiervoor (waarom) stoelt ze voornamelijk op de moderniseringsprocessen op samenlevingsniveau en de daarbij veronderstelde waardeveranderingen en focus op sociaal-culturele kwesties binnen de geselecteerde groepen. In samenhang hiermee wordt de zogenoemde 'silent counter revolution' genoemd die claimt dat juist binnen opleidingsniveaus en leeftijdscohorten grote verschillen te zien zijn met betrekking tot het perspectief op deze sociaal-culturele kwesties. Als laatste duidt Muis (whatever) de cruciale rol die polarisatie wordt toegedicht binnen vitale democratieën met als kernpunt de kwestie of een dergelijke democratie gestoeld dient te zijn of eenzelfde belangen of gedeelde identiteiten.

Muis laat vervolgens aan de hand van zes empirische (voornamelijk kwantitatieve) hoofdstukken zien dat er een belangrijk verschil zit in daadwerkelijke (observeerbare) polarisatie en ervaren

polarisatie. Op grond van het langlopende cross-nationale onderzoek (European Value Studies) concludeert Muis dat feitelijke en observeerbare polarisatie afneemt terwijl de ervaren polarisatie toeneemt. Men heeft het gevoel dat 'ze' steeds verder van 'de ander' komen te staan en dat de kloof steeds groter wordt, terwijl men eigenlijk steeds dichterbij elkaar is komen te liggen.

Zo laat ze in hoofdstuk 2 zien dat binnen deelgebied 1; polarisatie binnen onderwijsgroepen (in Nederland) geen daadwerkelijke polarisatie te vinden is en dat binnen de onderwijscohorten men op de meeste variabelen dichterbij elkaar is gegroeid. Alleen op basis van politiek vertrouwen is een verschil te zien tussen lager en hoger opgeleiden.

In Hoofdstuk 5 komt het tweede deelgebied; de sociale identiteitsgroepen (in Europa) aan bod. Ze beschrijft dat de attitudinale polarisatie niet toeneemt wanneer je kijkt naar specifieke sociale identiteitsgroepen. Wel zijn er duidelijke verschillen tussen landen op Europees niveau. Specifieke geografische elementen spelen mogelijk mee in de daar zichtbare polarisatie. In hoofdstuk 6 worden de generationele verschillen geanalyseerd. De auteur maakt een non-lineaire trend zichtbaar: de jongste en de oudste leeftijdscategorieën waarderen democratieën minder dan de middengroep. Het derde deelgebied binnen dit proefschrift betreft de consequenties van polarisatie op de democratie (hoofdstuk 7). Haar conclusie over de invloed van polarisatie is genuanceerd. Concreter wordt ze als het gaat over identiteits-polarisatie, een vorm die juist de democratie kan versterken wanneer pluralistische groepen erkend worden en onderdeel zijn van het politieke en maatschappelijke veld.

Samenvattend laat Muis in haar proefschrift zien dat er vooral ervaren wordt dat men van elkaar verschilt terwijl men dus juist dichterbij elkaar is komen te staan. Op basis van eerdere studies zoals Lee et al. (2021) en Rekker (2022) beschrijft ze dat invloed van perceptie(s) en hoe men de wereld ziet, grote invloed heeft op hoe men met elkaar omgaat. Deze door Muis geduide 'valse polarisatie' betreft de ervaring die mensen binnen de gekaderde groepen hebben. Het voedt de afstand tussen dergelijke groepen, alsmede de hang naar specifieke identificatie.

Hoewel men dus feitelijk dichterbij elkaar is gegroeid (op onderwerpen zoals abortus, immigratie, vrouwenrechten en meer), worden die verschillen extreem uitgelicht. De LGBTQ+ gemeenschap is daarbij een in het oog springend voorbeeld, met de toenemende mate van gewenste erkenning van minimale verschillen in plaats van een nadruk op de gemeenschappelijke noemer.

De vraag die Muis opwerpt middels de titel van haar proefschrift, wie zijn deze mensen? Beantwoordt ze dan ook genuanceerd. Sociale identificatie (of het gebrek daaraan) is zowel een

BOOKS

oorzaak als gevolg van de toegenomen onderlinge verschillen, die op zijn beurt de toegenomen gepercipieerde polarisatie laat toenemen.

BESCHOUWING

Het afronden van een proefschrift heb je als promovendus nooit helemaal in de hand. Vaak duurt het proces stiekem toch langer dan gedacht (of gehoopt), laat staan dat het thema van je proefschrift bij publicatie (2024) een maatschappelijk buzz-woord is.

De term wordt vandaag de dag te pas en te onpas gebruikt in media en politiek, met als gevolg dat de betekenis van het (toch al complexe begrip) erodeert. Alleen daarom al is een wetenschappelijk antwoord op het 'wat' van polarisatie welkom. Helaas is dat onderdeel in het proefschrift een ondergeschoven kindje. Muis verwoordt wel helder dat het concept polarisatie extreem variabel kan zijn en dat het vooral als proces gezien moet worden, maar de theoretische uitwerking hiervan is marginaal. Alleen in algemene termen wordt benoemd dat er verschillende vormen van polarisatie zijn. Het ontbreekt aan een gedegen uiteenzetting om de lezer daadwerkelijk te laten begrijpen waarom dan juist de keuze voor attitudele polarisatie gemaakt wordt. Muis vertrekt vanuit een definitie van Dimaggio et al. (1996) die stellen dat polarisatie gaat om 'de mate van onenigheid'. Een definitie die ze vervolgens stuurt richting de door haar gehanteerde attitudele vorm van polarisatie maar niet theoretisch verantwoordt. Dat is zonde. In een (sociologisch) proefschrift is de theoretische fundering van groot belang om deelstudies goed te kunnen onderbouwen. De gebruikte fundering is eerder van hout dan van beton.

Ter vergelijking, in het academische polarisatiedebat zijn er talloze afbakeningen van het concept polarisatie. In de sociale wetenschappen (waarbinnen dit proefschrift valt) wordt in de basis uitgegaan van polarisatie als een concept dat is gerelateerd aan sociale conflicten, onrusten, spanningen, protesten, rebellie en/of ideologische tegenstellingen (Esteban & Ray, 1994). Recent is polarisatie getypeerd als een ontwikkeling waarbij tegenstellingen tussen groepen mensen groter en extremer worden waardoor een individu een steeds extremere positieve of negatieve houding aanneemt (Harteveld, 2021). Dat wordt minimaal aangeraakt. Al snel worden stappen gemaakt naar de vervolgens gehanteerde specifieke aspecten van polarisatie zoals binnen onderwijs of aan de hand van identiteit.

De keuze om in dit proefschrift de theoretische fundering per deelstudie op te maken, die gericht zijn op die specifieke onderdelen, werkt daar niet aan mee. Er is gekozen voor 'grote stappen –

snel thuis' en al snel te 'stellen' hoe een (deel)concept, context of groep is gevormd. Daardoor mist veelal de benodigde contextuele duiding die de studies en de daarin gemaakte methodologische keuzes goed kan verantwoorden. Dat de studies voornamelijk kwantitatief van aard zijn doet naar niets aan af, ook cijfers dienen theoretisch kracht bijgezet te worden. Dit wordt uiteindelijk in de terugblik op het proces wel aangestipt (8.5).

De studies van Muis passen bij het dominante discours omtrent polarisatie. Ze bevestigen het idee van polarisatie als een gedachteconstructie waarin mensen wij-zij denken, aan de hand van stereotypen. Muis toont op basis van een prachtige langlopende datapool steeds aan dat men per groep dichter bij elkaar is komen te liggen, terwijl groepen inzoomen op kleine onderlinge verschillen.

Dat is een benodigde en goede conclusie, in overeenstemming met het eerste punt van een veelgebruikte driepoot van Nederlands misschien wel bekendste polarisatie-expert, Bart Brandsma (Brandsma, geciteerd in Van Wonderen & Van den Berg, 2019, p. 14):

1. Polarisation is een gedachteconstruct op basis van wij-zij denken en stereotypen beelden.
2. Brandstof is hierbij van belang, polarisation is een proces dat gevoed dient te worden op tegenstellingen te vergroten.
3. Polarisation gaat over gevoelens en emoties en feitelijke informatie kan polarisation niet tegenhouden.

Die opsomming laat de kracht en zwakte zien van dit proefschrift. Muis levert een belangrijke bijdrage aan punt 1, met een gedegen verzameling van studies die het heersende argument academisch versterken. Het draagt zodoende bij aan de bestaande kennisbasis over polarisatie en vult die op een gedegen en overzichtelijk wijze aan. De kernboodschap is dat groepen feitelijk juist dichter bij elkaar staan, maar elkaar toch als afstandelijker ervaren.

Het proefschrift laat minder zien hoe dat dan precies gebeurt. De brandstof hiervoor, of op welke wijze dat is ingezet (al dan niet bewust) en waarom, dat komt niet expliciet naar voren. Om een polarisatieproces te begrijpen is ook die insteek van belang: waardoor groeien die verschillen precies? Omdat polarisatie dusdanig specifiek en contextgevoelig is, is het interessant om vormen van brandstof meer aandacht te schenken.

Dat brengt ons bij punt drie: polarisatie kan niet tegengehouden worden door feitelijke informatie. Dat roept de vraag op of je dergelijk werk voor de kat zijn viool doet. Dat hangt af van het doel

BOOKS

van het werk. Mensen die zich bezighouden met het aanpakken van polarisatie zullen wellicht roepen dat meer wetenschappelijk onderzoek niets toevoegt en dat we andere manieren moeten hanteren om de (gepercipieerde!) polarisatie te keren. Dat is ook zeker zo, polarisatie in al haar vormen, kleuren en verschijningsvormen dient op bonte manieren aangepakt te worden. Dat vereist soms maatwerk, alternatieve werkwijzen en specifieke contextuele aandacht. Maar de continue aandacht voor wetenschappelijk werk over dit onderwerp dient daarbij aanwezig te zijn.

Het proefschrift van Quita Muis past zodoende prima in die 2^e koker en is een waardevolle toevoeging voor zowel de academische kennisbasis over het onderwerp van polarisatie alsmede een (van vele) instrumenten om polarisatie in de samenleving te adresseren.

REFERENTIES

- DiMaggio, P., Evans, J., & Bryson, B. (1996). Have American's social attitudes become more polarized? *American journal of Sociology*, 102(3), 690–755.
- Esteban, J. M., & Ray, D. (1994). On the measurement of polarization. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 62(4), 819–851.
- Harteveld, E. (2021). Fragmented foes: Affective polarization in the multiparty context of the Netherlands. *Electoral Studies*, 71, 102332.
- Lee, N., Nyhan, B., Reifler, J., & Flynn, D. J. (2021). More accurate, but no less polarized: Comparing the factual beliefs of government officials and the public. *British Journal of Political Science*, 51(3), 1315–1322.
- Rekker, R. (2022). Political polarization over factual beliefs. In *Knowledge resistance in high-choice information environments* (pp. 222–236). Routledge.
- Van Wonderen, R., Van den Berg, G., Reches, L., & Van Suylen, P. (2019). Jongeren en polarisatie. *Verkenning naar polarisatie waarbij jongeren zijn betrokken en gehanteerde werkwijzen om hier mee om te gaan*.